

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ПЪРВАЯ

Брой 22 • год. CII • 24 ноември 2023 г. • цена 1 лев

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

На стр. 6

ВЪЗВАНИЕ ЗА ОТДАВАНЕ НА ДЪЛЖИМАТА НАЦИОНАЛНА ПОЧИТ КЪМ ГЕРОЯ НА БЪЛГАРИЯ ЕФРЕМ ЧУЧКОВ (21.XI.1870–1.X.1923)

104 ГОДИНИ ОТ НЪОЙСКИЯ ДИКТАТ

Участници в делегацията за подписването на Ньойския договор – Михаил Сарафов, Александър Стамболийски, Теодор Теодоров, Венелин Ганев, Янко Сакъзов

На 27 ноември 1919 г. България подписва Ньойския мирен договор, поставил края на участието на България в Първата световна война и променил границите на страната. Наложена България след поражението ѝ във войната (1914-1918) Ньойският диктат е символ на несправедливостта, откъснал изконни български земи от Отечеството.

България губи Западна (Беломорска) Тракия, която

първоначално се предоставя за управление от западни съглашенски държави, като нейното бъдеще остава за решение на по-късен етап. Чл. 48 от договора предвижда икономически достъп на България на Егейско море. Само година по-късно, на конференцията в Сан Ремо (1920), Беломорска Тракия е предадена на Гърция, а обещанията по чл. 48 остават неизпълнени. След конференцията в Сан Ремо започва масова чист-

ка, българското население е подложено на репресии и е принудено да емигрира в България. Преименуват се селища, закриват се българските училища и читалища, а българските свещеници са прогонени от храмовете.

По силата на Ньойския диктат от България се отнема Южна Добруджа, която повторно се включва в територията на Румъния, както и гр. Струмица и нейната околност, заедно с т. нар. Западни покрайнини

(включващи земите на част от Царибродска, Босилеградска, Трънска и Кулска околия), които се предоставят на Югославия. Страната ни е лишена от значителни територии, населени с компактно българско население.

Според финансовите клаузи на договора България е обременена с тежки репарационни задължения, възлизащи на 2 250 000 златни франка и е задължена да предаде на своите съседи (съюзници на съглашенските сили победители: Сръбско-хърватско-словенското кралство (от 1929 г. Югославия), Румъния и Гърция), определено число добитък, както и 250 000 т вглища.

Освен репарациите, клаузите на договора предвиждат допълнителни финансови тежести: окупационен дълг, издръжка на смесените арбитражни съдилища, комисиите по разоръжаването и репарациите и др.

България няма право да притежава военна техника, флот и авиация, а задължителната военна служба е от-

менена. Сухопътните сили не трябвало да надминават 33 000 души, включително полицията.

Ньойският договор е втората национална катастрофа за България. Българският национален въпрос не само не е решен, но

преминава във фаза, в която негово осъществяване става изключително трудно.

От откъснатите български земи в следващите години в България пристигат над 100 хил. бежанци. Но над 600 000 българи остават отвъд границите на Родината.

ПРЕДСТОЯЩО

Заседание на ЦР на СТДБ

На 15 декември (петък) от 11.00 ч. в тракийския дом в София ще се проведе заседание на ЦР на СТДБ при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Обсъждане на документите за Общото събрание на ВК на СТДБ през 2024 г.
2. Обсъждане на нови членове на ВК
3. Разни

Общо събрание на ВК на СТДБ

На 21.01.2024. от 11.00 ч. в салона на ул. „Стефан Караджа“ 7А ще се проведе Общо събрание на Върховния комитет на СТДБ при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Отчет за дейността на СТДБ за 2023 г. Докладва Красимир Премянов, Председател на СТДБ
2. Отчет за изпълнението на бюджета на СТДБ за 2023 г. Докладват проф. Стати Статев, член на ЦР, и Даниела Хубчева, финансист
3. Приемане на план – програма за дейността на СТДБ за 2024 г. Докладва Красимир Премянов, Председател на СТДБ, и членове на ЦР
4. Приемане на бюджет на СТДБ за 2024 г. Докладва проф. Стати Статев, член на ЦР, и Даниела Хубчева, финансист на СТДБ
5. Прекратяване на членство във ВК на СТДБ Докладват Красимир Премянов, Председател на СТДБ и Десислава Костова, член на ЦР
6. Приемане на нови членове на ВК и ЦР на СТДБ. Докладват Красимир Премянов, Председател на СТДБ и Десислава Костова
7. Разни

Карта на България след Ньойския договор от 1919 г.

**АБОНИРАХТЕ ЛИ СЕ?
„ТРАКИЯ“ Е
ВАШИЯТ ВЕСТНИК
Каталожен номер 759**

КИРИЛ САРАЖЕВ, ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА ТД „Г. САПУНАРОВ“, ГР. ХАСКОВО

Тази година зимата се проточи много дълго. Бавно и мъчително, като през иглено ухо се изнизваха дните, а приближаваше Велик ден! Накрая един ден силни гръмотевици, раздраха почернялото небе над селото. Заваля проливен топъл дъжд. Дъжд, който като гигантска тепавица за часове изпра дворовете и къщите от омразните им зимни дрехи. Тесните калдъръмени улици за миг се превърнаха в пълноводни планински потоци, които гневно преобръщайки мътните си води се събираха под селото разбивайки се с ярост в скалистите брегове на малката Дуган Хисарска река.

Хора и животни, пригаени наблюдаваха водната стихия. Само от време на време се мяркаше някой закъснял, който страхливо прибъгвайки под стрехите на къщите, бързаше да се скрие от изливащата се вода.

Към края на деня пороя утихна. Закъснялото мартенско слънце виновно се провря зад облаците. Плахите му лъчи лакомо се поглъщаха от затъжената за топлина земя. Хората и те боязливо след пороя се разшетаха по дворовете си. Селото постепенно започна да оживява и да се завръща към нормалния си живот. Весела глъч от млади и стари се плискаше на воля по малките селски улици, окъпани от дъжда. Радостта от приближаващия Велик ден беше обхванала всички в селото.

Мара Демячката стана рано. Бързаше да опече хляба, който беше омесила нощес и сега втасваше в нощвите. Недочака да се повторят втори петли и излезе на двора. Топлият беломорски ветрец, който шеташе немирно между напъпилите клонки на дърветата, отметна настрана молистителния ѝ кърдичи и нежно погали съненото ѝ лице. Бялата ѝ сая, пристегната в кръста с шарена подпаска се дилеше и отмяташе на вълни от силното и тяло, бързайки към дървника. Над нея луната беше спряла своя път – голяма, заливаща с бяла светлина обспаното с едри звезди небе.

Боже, дано да е за хубаво, промълви на себе си и се прекръсти. Начупи сухи вейки, за да опали фурната. Хлябът беше втасал отдавна и сега напираше да се разлее от нощвите. Слънцето изскочи на хоризонта огнено червено, обещаващо топъл ден на хората. Демячка беше изпекла хляба и уханието му се носеше във въздуха, изпълвайки с аромата си всички кътчета на двора. Доволна от труда си тя се запъти да събужда децата, когато на пътната врата се затропа силно и настоятелно.

Сигурно е пак пустият му куц Георги (Куцогоргиос) помисли си тя. Пак е тръгнал да обикаля къщите и да подслушва кой от българите не говори на гръцки език. Той тропна така грубо, помисли си тя и тръгна да му отвори вратата. За нейна изненада пред вратата стояха няколко гръцки войничета, които по военно ѝ наредиха да тръгват към центъра на селото. Всички деца, стари и млади!

Хорището на селото, където векове се играеха хора и пееха песни, сега приличаше на огромно оплаквало. Въздъхът тежеше и звънтеше от протяжния плач на жени и мал-

ИНТЕРНИРАНЕТО

ки дечица, от цвиленето, мученето и пръхтене на подплашени животни. Изплашени хора се блъскаха един в друг, без да знаят на къде да тръгнат. Волски коли, каруци и животни препречваха пътя на прииждащите, подгонени от гръцките войници, които призори бяха обкръжили селото. Страх и ужас от неизвестното като огромен железен обръч беше вкопчил в прегръдката си всичко живо. Жените – млади и стари с изпръхнали от страх устни се питаха една на друга какво ще ни правят пустите гръци та ни събират тука.

Турците и те през 1913 г., така ги бяха събрали и сетне ги бастисаха, та още не сме се оправили. Божичко, мила Света Богородичке, какво ли пак ни чака, ридаша и отпавяха молби към всевишния.

Мъжете иначе буйни и топорни сега стояха угрижени, събрани на малки групички с отпуснати ръце, псувайки страхливо. Безпътицата ги правеше слаби, безволеви пред семействата им. Единственото, което можеха, беше да тъпчат нервно с крака още недопушени си цигари.

Не след много време, проправяйки си грубо път, между изплашените хора се появи капитан Куцогоргиос заедно с няколко гръцки офицери. Стъпил върху канатите на една волска кола, той се провикна:

– Слушайте! Тези земи са наши! Великите сили ги отредиха на моята родина Гърция! От името на правителството заповядвам на всички, които сте тука и на тези, които още стоят по къщите си, да тръгват незабавно към Дедеагач.

Ще ви преместим да живеете на други места в Гърция. Тези, които се противят на моята заповед като се опитват да бягат по пътя ще бъдат бити и разстрелвани от нашите войници.

След тази неочаквана от никого заповед без знак, без нищо, като чудо от пресъхналите страх гърла на хилядите събрани хора изригна мощен вулкан от плач и ридание. Риданието обходи бързо всички кътчета на селото. После още по-силно и зловещо като ураган се понесе към околните върхове на гордите Родопи, за да се върне като ехо, безутешно ехо на хорището, където хора и животни заедно сякаш да споделят горчивата участ на прокудени от бащин дом и край.

Плачът, риданието и молитвите, не породиха нищо човешко в гръцките офицери. Напротив те злорадо наблюдаваха безпомощността им. Бог бе един за всички, но сега бе забравен от тях. Боже, колко злоба има на този свят. Мъката на едни е радост за други.

Маро, аз ще бягам, обърна се към жена си Киро Демякът, който току що се бе завърнал от кошарата. Агненето на овцете беше започнало и дрехите му още миришеха на сярна вълна и мляко. По мургавото му лице, опалено от вятъра и слънцето, се четеше огромно напрежение. Няма да се дам на гръците да ме мъчат и тормозят! Ще бягам за България каквото и да стане с мен. Запомни – гръците са два пъти по-лоши от турците. Те ще ни издават в морето с корабите си. Не ни мислят доброто, щом са ни събрали тука. Искат да ни погръ-

чат, като ни разпръснат по селата на Гърция. На тези аз вяра не давам никаква. Отивам да кажа и на другите мъже от селото да бягаме за България.

Стой с нас! Къде ще бягаш? Където другите хора, там и ние. На кого ме оставяш сама с три деца. Ще те убият, те милост нямат. Ти ли ще оправяш света, молеше през сълзи Демячка.

Денят преполвиняваше. Мартенското слънце беше изчистило облаците над Дуган хисар и на воля изпращаше топлите си лъчи към стгушилата се в прегръдката на пролетта земя. По тесния коларски път, извиващ се като разплетена връв покрай каменистите брегове на малката Доган хисарска река пълзеше пъстър керван от хора и животни. Волски коли, препълнени с потребно и непотребно, скърцаха тревожно и плашещо като разбити мелнични колела, които всеки момент можеха да се счупят. Отчаяние и страх висяха като тежки, ръждиви пранги по ръцете и краката на Дуган хисарци. Колоната се беше разтеглила на повече от километър разстояние, когато малко преди село Дервент хората, като подплашено стадо овце се събраха на едно място. Гръцките войници бяха заловили мъж от селото да бяга и сега искаха да покажат как ще го накажат за назидание на другите.

– Комита, комита – крещяха възбудено гръцки войници, влачейки по земята Киро Демякът.

– Ще бягаш – крещеше като луд Куцогоргиос удрайки с приклада на пушката си беззащитния Демяк.

– Какво чакате? Какво ме гледате? Удряйте този комита, да разбере как се бяга, нареждаше възбудено Куцогоргиос на своите войници.

Войниците за да покажат своята вяроност към командира си се нахвърлиха още по-настъргено и жестоко върху падналия на земята Демяк, скачайки върху гърдите му с подкованите си с цинтове ботуши. Жертвата стенеше от непоносимите болки, но войниците, опиянени от гнусното си дело, продължаваха да показват геройство пред своя командир.

Изплашени от случващото се хората от кервана, наблюдаваха бездушно боя над Демякът и сякаш видимо бяха доволни, че те не са на неговото място.

Със сетни сили, пробивайки си път през обръча от гръцки войници Демячка като обезумяла от случващото се с мъжа ѝ, се нахвърли с голи ръце върху командира Куцогоргиос.

– Убийци, убийци... Защо го биете... Няма ли съвест... Като ви хранехме и пояхме в село, бяхте добри и хрисими, а сега ни биете. Спрете, че ще умре пред Вас човека. От хубаво ли побягна мъжа ми от вас. Къде ни водите? Убийци сте вие, крещеше от безпомощност Демячка.

Разгневен от упреците на Демячка Куцогоргиос посегна да я удари с приклада, но за миг се спря, виждайки вкопчилите се в нея трите и невръстни дечица. Злобата му премина отново върху гръчещия се на земята от болки Демяк. Повдигайки го услужливо да стане от земята, той като на кон се хвърли на гърба му. Риташе го в слабните и му нареди да го пренесе на гръб през реката, за да не си намокри ботушите.

Свечеряваше се, когато първите от проточилия се на километри керван се спряха на Дедеагачкото пристанище. Изплашени хора и от други села, като пчели от разбунен кошер се блъскаха отчаяно, търсейки сред хората от хора да открият свои роднини и близки. Отчаян зов за помощ се носеше по цялото пристанище. Дори мощният грохот на разбиващите се вълни в брега се губеше от риданието и плача на хората. Единствено беломорския вятър, натъжен от съдбата им, с майчина любов бършеше сълзите от очите им.

Настъпна нощ, Тежка и тревожна нощ. Демячка с последни сили се добра до пристанището и се строполи на земята. До нея децата я гледаха с тъжни очички, без да могат да ѝ помогнат.

Нощта изпълнената с тревоги и неизвестност, преваляше. Новият ден си пробиваше път зад тъмните облаци, прикривайки от спящите изпитанията, на които ще ги подложат.

– Какво ли ни чака пак през днешния ден калеко Георги – запита загрижено Демячка?

– Каквото ще става, ще става калекова! От тук нататък, хубаво не ни чака. Където и да ни закарат, за нас ще бъде чуждо. Чуждото имане нито се яде, нито се пие калекова. Гледай само да не се делим, да не се загубим. С Киро, мъжът ти не се знае какво е станало, където ние и ти с нас ще вървиш – опитваше бащински да я успокои Кабасакала.

ИНТЕРНИРАНЕТО

Продължение от 2-а стр.

Кабасакала беше досетлив и про-светен за времето си доганхисарец. Учил в гръцко и българско училище в Одрин и Дедеагач. Обличаше се по градски, но никога не се разделяше от калпака си. Стройното му тяло и походка го правеха отличим, където и да застанеше между хората. Не се големееше, затова всички от селото го уважаваха и търсеха при нужда.

Слънцето се беше изкачило високо и напичаше безмилостно. Хората, събрани на малки групички стояха в тревожно очакване, когато от морето качен в лодка се появи пак гръкът Куцогеогиос. Стъпвайки пъргаво и горделиво на брега, без да обяснява, той нареди на кораба да се качат само хората, а стоката – овце, кози, магарета, да оставят, а който не изпълни заповедта, ще бъде жестоко наказан.

Настъпна тишина, тежка и злокобна тишина. Загубили надежда, хората нямаха сили дори да плачат. Като животни пред скотобойна, за-чакаха своя ред.

Само подранилите лястовички като неми свидетели спряха своя волон летех. Дори морските вълни, които гневно се бореха с брега, забавиха своя ход. Този природен феномен беше единствения състрада-лец към съдбата на тракийци. Бършейки с треперещи ръце потъ-налите си в сълзи очи, те изпращаха последен поглед към губещите се в далечината родни и мили върхове на Родопите. За път обратен едва ли можеха да мислят.

Корабът, закотвен навътре от брега скърцаше заплашително, подхвърлян от вълните на бурното море. Страхът на хората се усилва-ше още повече от това, че до него се стигаше с лодки, дъната на които се пълнеха с морска вода.

От трюмовете се разнасяше зло-вонна миризма на оборска тор и раз-лагаща се мърша. Водата за пиене се състоеше от няколко дървени бу-рета, от които на тънки струйки из-тичаше на воля безценната течност.

След безкрайно дълго качване на кораба, огромното и скърцащо туло-вище пое своя път. Вълните, усетили несигурността му се надпреварваха да го блъскат, правейки пътуването на интернираните тежко и мъчи-телно. Навсякъде по кораба лежаха деца, жени, болни и стари, обезсиле-ни от повръщане и главоболие.

Демячка беше куражлийка жена, но тук, на кораба, куражът ѝ изчез-на. Превита от болката тя с огромна трудност дишаше. По измъченото ѝ лице се четеше отчаяние и безна-деждност. Когато се пробуди беше дълбока нощ. През процеждащата се лунна светлина между две кораб-ни дъски над трюма тя видя надвесе-ни над нея Кабасакала и лелите си.

– Жива е, жива е с облекчение въздъхна останалите.

– Маро, лошото мина. Късмет си имала ти и децата – въздъхна Каба-сакала.

Най-щастливи от всички бяха трите ѝ деца. Посърналите им личи-ца грейнаха от радост, а малките им телца потърсиха бързо майчината и прегръдка.

Водата от разсъхналите буре-та беше изтекла отдавна и сега те-стояха като миражи. Напразно оста-ваха отчаяните молби за вода от деца и болни. Поради нечовешките условия корабът с всеки изминат ден се превръщаше в гробище на десетки – деца болни и стари. Стра-хът от налагане на нови наказания караше близките на починалите да изхвърлят трупите им през нощта в морето, без опело само с прикри-ти сълзи. Свидетели на греховност-та им бяха звездите и безмълвната луна. Животът им сега не струваше дори цената на лъжичка вода. Съд-бата им беше сключила договор с дявола, а той не подбираше никого. Не делеше добри от лоши, нито ис-каше да спре за малко покой.

След дългите бродения през Бя-лото море и умишлени спирания на безлюдни и безводни пристанища, скърцащото туловище най-сетне се спря на кея на град Волос. Приста-нището на града в други дни беше оживено и шумно, огласяно от крес-ливите гласове на търговци и ри-бари, а сега изглеждаше призрачно пусто и необитаемо. Само ята гла-руси, разтревожени от нещо кацаха и отлитаха с кръсци. Тук там се виждаха охранени бездомни кучета, които подразнени подгонваха с лай рибарските котки и пак настъпваше тишина, загадъчна тишина.

Въпреки тревожността на хора-та от подозрителната тишина, желе-ланието им да стъпят най-сетна на твърда земя ги караше бързо да за-почнат слизането от кораба.

Свечери се, когато неочаквано за сезона над пристанището се изля-леден и пороен дъжд, придружен с раздиращи небето светкавици. Дъ-ждът, сякаш искаше да изсмучи и последните сили на хората.

Бурята, която вилня през цялата нощ се укроти с изгрева на слън-цето. Хората, удържали на бурята и безсънната нощ се движеха като сенки, търсейки своите роднини и близки. Други се опитваха да изва-дят от тинята вещи, останали неот-несени в морето.

Демячка беше загърнала с тялото децата си, като орлица малките си пиленца. От подгизналите и дрехи се процеждаха тънки вадички вода. Цървулите ѝ се бяха превърнали в парчета хлъзгава кожа, затова ги захвърли и остана боса.

– Калеко, нали се запазихме живи и здрави, от тук нататък все ще се оправим, обнадеедено въздъ-хна Демячка.

Слънцето над Валонското при-станище разгони малкото останали дъждовни облаци и загърна с бла-га топлина премръзналите тела на страдалците. Хората, обнадеедени от щедростта на слънцето, бързо превърнаха пристанището и окол-ните камънаци в огромна сушилна на дрехи и черги. Към обяд от за-падната страна на пристанището, откъдето започваше железопътната линия, блъвайки искри и облаци от черен дим се показа огромното тяло на локомотив. Поклащайки се лениво по релсите, той с раздиращо скърцане спря укротен на перона. Пронизващия звук на свирката му, изплаши всички. Угрижени, те ся-каш бяха забравили, че ги чака ново начало и разселване по гръцките

села. Сред облаци от пара и дим на перона се появи младо и наперено гръцко офицерче, придружено от още няколко войници. Свикнало по-военно му да командва той с писк-лив глас като на пропяло петле, раз-пореди:

– Всички да се качват на локо-мотива! По пътя за град Лариса, локомотивът спира в села, където трябва да се настаните за живеене. Събирайте се по родове и познати.

Кабасакала знаеше много – до-бре гръцки език. От войничета раз-бра, че село Сакалар е добро място за живеене. Затова, когато локомо-тивът наближи селото, той се обър-на настойнически към родата:

– Хора, каквото ще става с нас, ще става! Дайте да не се делим. Подразбрах от гръцките войничета, че село Сакалари е добро село за живеене. Да слизаме в него, да сме заедно.

Локомотивът отдалече извести своето спиране с пронизващо из-свирване. След кратко и мъчително прощаване с другите Демячка под-крепяна от калеко си Георги стъпи на земята. По тялото ѝ премина хлад. Всичко тук ѝ беше чуждо, а трябваше да живее за децата и себе си.

Беше късен след обяд. В селото цареше тягостна пустота, не се виж-даше жива душа нито по улиците, нито по дворовете. Само от време на време се чуваше самотно пролай-ване на някое куче или пропяването на петел.

– Маро, хайде чедо да потропаме с тебе на някоя от гръцките къщи. Някой може да ни отвори и подсло-ни за вечерта, умолително настоя Кабасакала.

Демячка придържайки децата, потропа на вратата на една видимо скромна къщица в края на селото. За нейна изненада никой не отвори вратата. Пусто и бездушни останаха и другите къщи, пред които се спи-раха и тропяха. Отчаяни и обезси-лени всички от фамилията решиха да се подслонят под клоните на една изкорубена круша в края на селото, очаквайки идването на нощта. Тък-мо бяха налягали на земята, когато през падащия здрач изникна силу-ета на една стара прегърбена жени-ца, която нервно въртеше в ръката си къс бастун.

– Какво търсите тука в нашето село? Защо сте дошли? Ние не ви искаме. Вие сте лоши хора. Вие тре-пете хора. Да си отивате откъдето сте дошли! Да пукнете всичките! Господ да ви накаже и вас и децата ви!

След тези зълчни думи старата жена изчезна невидимо в нощта както се беше и появила. Доволна, а може би и щастлива, че е извърши-ла нещо благородно и правилно за своето село. Всички от рода остана-ха безмълвни и гузни след изрече-ните проклетия от непознатата ста-рица. Демячка първа се съвзе и от очите и потекоха сълзи, а в устата ѝ горчеше. Боже, каква злоба, какъв егоизъм имаше в тази женица. Ми-слех, че старостта е божия премъд-рост, а то било дяволска жестокост. Ех, вярно е наша българска вярно-е. За теб ние плуваме в море от мъки и страдания. Вярно е наша, ти ли си друга или другите са други, че не почитат ближния както всевишния

повелява. Кое е тяхното кандило? Кой е техният олтар? На кого свещи палат и кои икони целуват? Боже, дай сили за душите ни, ние никога няма да те предадем!

Кошмарната вечер вървеше към своя край. Първите лъчи на слън-цето настойчиво напирала зад купе-стите облаци, готови да стоплят шир-налата се зеленина по земята.

– Хайде да ставаме, кой спал, спал! С чудени и охкане няма да се оправим, подкани още спящите Кабасакала. Аз ще обиколя нивите, които са наоколо, за да разбере имат ли гръците нужда от работна ръка.

Беше на здрачаване, когато Каба-сакала се завърна. В ръцете си дър-жеше четири големи хляба, а лицето му издаваше едва уловима усмивка.

– Хора, да ви кажа, малко рад-остна вест. След много обикаляне по нивите открих недалече чифлик на стар турчин, наследник на богат турски род, заселен тук много от-давна. Турчинът се съгласи да ни подслони в чифлика, за което ще му работим нивите и ще вардим живот-ните. За сега тава е най близката надежда да започнем от нещо.

В чифлика дните бяха дълги и трудни. От изгрев до залез на слън-цето се трудеха, обладани от страха да не ги прогони чифликчията. Де-мячка обезсилена от несправедли-востта, на която беше подложена, се обръщаше с насълзени очи към господ:

– Боже, кой знаеше, кой беше чувал, че човек може цял ден да се труди само за едно парченце хляб? Без човешчина, само за едно парченце хляб, за да не умреш?!

– Така е Маро, отвърна Кабаса-кала. Наближава шестия месец от-както ни разпръснаха по гръцките села и острови. Никой не се инте-ресува от нас, дали сме живи, дали сме болни или гладни, къде живеем, как се крепим. Гърците си постиг-нат целите Малко по малко ще се изгубим, кой от болест, кой от глад. Чувам като се срещнем с нашенци от другите села, че много деца от недохранване и малария са почина-ли. Всички казват, че са обезверени.

Летните дни започнаха да окъся-ват, наближаваше Богородица. Сред хората започна да се прокрадва примамлив слух, че Международ-ният червен кръст настоявал пред гръцките власти всички тракийски българи, които са интернирани по селата и островите, да бъдат върна-ти обратно по родните си места. Но отчаянието сред хората беше толко-ва силно, че трудно някой можеше да повярва в завръщането. Дали под въздействието на слуха или поради гузност от нечовешкото си поведе-ние, един ден властите наредиха българите, които се намират по се-лата да се връщат по местата, откъ-дето са дошли.

За няколко дена Волоското пристанище, се изпълни с колони на оцелели тракийски българи. Рад-остта от завръщане по родните места беше обхваляла всички, но най-вече децата, които развеселени подскачаха около майките си и пи-таха припряно дали се завръщат по домовете си.

Минаха няколко дни, но гръцки кораби нямаше. Постепенно надеж-дата за завръщане по родните мес-та, започна да затихва. Съмнение-то, че гръцките власти умишлено забавят извозването се покачваше с всеки ден.

Кабасакала, който беше патил и

препатил от гърците през живота си, се провикна пред събралите се на кея:

– Хора, тракийци, няма какво добро да чакаме от гърците. Не пре-живяхме ли всички възможни труд-ности струпани ни от тях? Не вяр-вам, че сега ще се загрижат да нас. Хубаво е да вярваме, но няма полза от това. Хайде, сами да организира-ме отплаването си до Дедеагач. Да съберем от нас си пари, злато, кой каквото има и да наемем гемии. Пак ви повтарям от гърците разказание на чакайте. Сами трябва да се да се оправяме!

Не мина много време и една от чакащите гемии беше натоварена с престашилите се да поемат към за Дедеагач. След нея потеглиха и други, огласяни от веселите и закач-ливи подвиквания на мъжете към моряците да карат по бързо. Мо-рето сякаш усетило радостта сред хората, изпращаше попътен вятър и кротки вълни, които нежно галеха носовете на гемииите.

По морската повърхност се по-несоха ритми от родни мили песни. Тракийци за пръв път от шест месе-ца пееха отново. Сърцата им туптя-ха от радост, а мислите им полетяха като бели гълъби към родните им места, от които бяха прогонени.

Дедеагачкото пристанище беше същото, невзрачно и запустяло, как-то и преди. Лениво се полюшваха над вълните изоставени лодки и ге-мии. Но на завръщащите се тракий-ци им изглежда подредено, красиво и обнадееждащо, слагашо край на теглилата им.

– Ех, каква е тази наша човешка душница да забравям бързо лошоти-ите, които изживяхме тук, а сега гле-даме на него като на спасител. Сега се убедих в истината на народната поговорка, че „От лошото има и по-лошо“, разсъждаваше Демячка.

– Така е Маро, но със страх, че от лошото има по-лошо, не се живее. Тази мисъл убива човека, мислите му за свобода и добър живот. При-родата ни е дарила и с друго качест-во да преодоляваме трудности и да оцеляваме. Сега, да се радваме, че пак ще се върнем по родните си места и къщите си, поучително ѝ отговори Кабасакала.

Слънцето клонеше към залез, смрачаваше се. Без да чакат нареж-дания от някого, пристигналите на пристанището на малки групички бързаха за Доган хисар. Пътят до се-лото беше чакълест, криволичещ по-край пресъхналото корито на голя-мата река. Невидима сила ги караше да подтичат по неравностите му, както малки дечица подир майка си.

Нощта хвърляше черното си наметало над гордите родопски върхове, когато първите групи от интернисти пристигнаха. Като под-плашено ято от яребици мислите на Демячка се събираха и пръсваха по родната ѝ къща. Как пак ще отвори вратата, която беше заключила три пъти преди да тръгни. Как ще запали огнището, което угаси, но заро-ви в угасналата му пепел сребърно кръстче, което носеше най-малкото от децата ѝ, за да се запази и про-дължи живота в къщата. Как отново ще постила и изтупва тъканите от нея халища, козеници и черги. Как отново ще закачи на стената икона-та с кандилцето, която беше скрила зад огнището. Всички това сега я вълнуваше и оживяваше пред нея.

Продължава в следващия брой

ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА СТДБ И ТНИ УЧАСТВАХА В ТЪРЖЕСТВАТА,

ПОСВЕТЕНИ НА 110-ТАТА ГОДИШНИНА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА МАЛКО ТЪРНОВО

▪ Детски танцов състав „Тракийче“ при СУ „Христо Ботев“ – гр. Айтос с председателя на СТДБ и кмета на Малко Търново

Председателят на СТДБ Кр. Премянов, Стоян Райчевски от ТНИ, представители на Тракийско дружество „Тракия“, гр. Айтос с председател Николай Димитров и ученически гвардейски отряд от Айтос участваха в тържествата по повод 110 – тата годишнина от Освобождението на Малко Търново и Странджанския регион от османско владичество.

Те бяха посрещнати от Георги Бъклев, председател на местното тракийско дружество и от кандидата за кмет на общината Илиян Янчев.

Гости, домакини и граждани на Малко Търново посетиха храма „Успение Богородично“ и поднесоха цветя пред паметните плочи на загиналите за свободата и независимостта на Отечеството.

На площад „Преображение“ беше изнесен празничен концерт – спектакъл „110 години Свобода – моята, твоята, нашата Свобода“. Детски танцов състав „Тракийче“ при СУ „Христо Ботев“ – гр. Айтос с ръководители Росица Кавръкова и Султанка Канева, изпълни два тракийски танца, които показаха безценното богатство на Тракия. Красимир Премянов и Стоян Райчевски поздравиха децата и техните ръководители за съхранението и разпространението на тракийския фолклор.

▪ Празничен концерт на площад „Преображение“ в Малко Търново

▪ Детски танцов състав „Тракийче“ с концерт в Малко Търново

▪ Ученически гвардейски отряд от Айтос на тържествата в гр. Малко Търново

ТД „СЛАВ МЕРДЖАНОВ“ В КАРНОБАТ ПОДДЪРЖА ТРАКИЙСКИЯ ДУХ И ТРАДИЦИИ

Тракийците от дружество „Слав Мерджанов“ в Карнобат вече 22 години поддържат тракийския дух и традиции. Първоначално дружеството се казва клуб „Тракиец“ и е част от организацията в гр. Бургас. Първият председател е Иван Петков. По негова покана г-жа Милка Ковачева и нейният съпруг стават част от клуба. Те се заемат с описването на всички тракийци в квартала и тяхното приобщаване в дружеството.

Много задружни и сплотени са първите членове в клуба. Началото за тракийците е трудно, нямали са помещение, където да се събират, но с общи усилия реализират своята мечта. Водени от общата кауза, младите тогава пенсионери, работят на лозята, на овощните градини. Всеки дава по два надника, за да обновят и ремонтират помещението, в което да развият своята дейност. От 2010

▪ Представители на ТД „Слав Мерджанов“, гр. Карнобат

г. клубът се отделя от бургаската организация. На 5 май Тракийско дружество „Слав Мерджанов“, гр. Карнобат е официално регистрирано в съда.

Дългогодишният председател

на Милка Ковачева, която тази година предаде своя пост на Донка Дамянова, разказва за живота в клуба през изминалите години. Тракийците живеят весело и задружно, на празненства се съ-

бират в „Ханчето“, в Механата на Жеко Русев и по домовете. Празнували са рождениците на всички членове и са отбелязвали всеки повод. Госпожа Ковачева споделя, че е закърмена с тра-

▪ Клубът на ТД „Слав Мерджанов“, гр. Карнобат

преди падането на Одрин. Паметникът му е в село Изворово, Хасковско. При всяко пътуване до там, госпожа Ковачева отдава почит и поднася цветя.

През 2001 г. карнобатските тракийци създават и фолклорна група. Нейни ръководители през годините са Иван Господинов и Петя Бодурова. Групата се явява на различни фолклорни конкурси и печели множество отличия. Гордее се с участията си в „Славееви нощи“ в гр. Айтос, Национален тракийски фолклорен събор „Богородична стъпка“, Регионален тракийски фолклорен събор „Бургаски минерални бани“, Фолклорен фестивал „С песните на Кичка Савова“, с. Сладун, на Петрова нива, Фолклорен събор „Песни и танци на мегдана“, гр. Карнобат, Регионален тракийски християнски фолклорен събор „Спасов ден“ в гр. Ахелой, в предаването „От българско по-българско“ и още много други.

Членовете на ТД Слав Мерджанов“ в гр. Карнобат са обединени от обща кауза – да съхранят тракийското културно и историческо наследство и да го предадат да идните поколения.

▪ Участие в конкурс на Клуб на пенсионера, гр. Бургас през 2009 г.

▪ Трети фолклорен фестивал „С песните на Кичка Савова“, с. Сладун през 2013 г.

ЮБИЛЕЙ В ДОЛИНАТА НА РОЗИТЕ И ТРАКИЙСКИТЕ ЦАРЕ

СОФИЯ ДОНЧЕВА, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ТД „КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА“, ГР. КАЗАНЛЪК

На 4 ноември 2023 г. Костадинка Димитрова – почетен председател на ТД „Капитан Петко войвода“ в гр. Казанлък, навърши 90 години. Ръководството на дружеството организира тържествен

юбилей на дългогодишната си председателка. Участие в празника взеха деца от ДГ „Здравец“ и трио „Калина“.

В изложбената зала „Иван Милев“ се събраха приятели, колеги, бивши ученици, общественици и културни дейци, с които юбилейката е работила 30–40 години. Цанко Атанасов – член на ВК при

СТДБ и председател на ТД „Одринска епопея“, гр. Ст. Загора поднесе приветствие, прочете поздравителен адрес от председателя на СТДБ Красимир Премянов и връчи от името на СТДБ златен медал „Капитан Петко войвода“ с лента на юбилейката.

Кметът на Казанлък и член на тракийското дружество Галина Стоянова подари тракийска носия с пожелание да я предаде на правнуците. С вълнение гостите посрещнаха поздравленията от тракийци и групата към дружеството.

Група бивши ученици от випуск 68 тихо прошепнаха: „Много те обичаме! Никога няма да те забравим, другарко!“

Гости на тържеството бяха още Божана Богданова, Галина Рулева, културни дейци и спонсори, За здраве и дълголетие вдигнахме наздравича с бяло и червено сунгурларско вино.

Да е честит юбилей на нашата почетна председателка и почетен гражданин на Казанлък – г-жа Костадинка Димитрова!

СРЕЩА НА ТРАКИЙЦИ В С. ДЪБОВО, ОБЛ. СТАРА ЗАГОРА

На 11 ноември 2023 г., в с. Дъбово, общ. Мъглиж, обл. Стара Загора, се проведе среща на потомците на тракийски бежанци, които след прогнването им от родните места са се установили в Дъбово, и то е станало втори роден дом за техните семейства.

Тракийско дружество в с. Дъбово е структура към Тракийско дружество „Одринска епопея“ в гр. Стара Загора. Доскоро неин председател беше Минка Ковачева, потомка на бежанци от с. Еникьой, Одринска Тракия. След нейната кончина, бе гласувано доверие и натоварена с отговорност дъщеря ѝ Деляна Ковачева да продължи делото.

Срещата беше гравивна и емоционална. Цанко Атанасов – член на ЦР на СТДБ и председател на Регионален съвет на тракийските друже-

ства – Стара Загора, представи на присъстващите исторически данни за дейността и развитието на Тракийската организация от създаването ѝ до наши дни. Не може да не бъде споделена радостта от интереса и на по-млади членове на дружеството. Четиримата млади тракийци, които

заявиха своето членство са на възраст 21-25 г. В спонтанно заформилата се дискусия се установиха общи корени по различни линии между някои от членовете, което предизвика много вълнение и силни емоции. С нетърпение се очакват следващи срещи, в които изгубени роднини се откриват, други – преоткриват, сглобяват се частите на пъзела, и се предават на следващото поколение.

ВЪЗВАНИЕ ЗА ОТДАВАНЕ НА ДЪЛЖИМАТА НАЦИОНАЛНА ПОЧИТ КЪМ ГЕРОЯ НА БЪЛГАРИЯ ЕФРЕМ ЧУЧКОВ (21.XI.1870–1.X.1923)

Продължение от миналия брой

След Младотурския преврат през 1908 година, **Ефрем Чучков нарича обещанията на младотурците за реформи в Османската империя „фарс, целящ задържането на Македония под турско робство“ и успява, в качеството си на началник на Скопския революционен окръг, член на Централния комитет на Организацията и фактически ръководител на ВМОРО, да забрани и да не допусне разпускането на повечето чети на Организацията.** Подозренията и очакванията на Чучков, че обещанията на младотурския режим за даване на автономия и права на българското население на Македония ще се окажат измама, се оправдали изцяло. Една година след „реформите“ **управляващите младотурци възобновили терора над българите в Македония и извършването на масови арести и убийства.** Оглавяваното от Ефрем Чучков (а по-късно – от неговия по-млад съгражданин и съратник Тодор Александров) „умерено-консервативно“ ядро на Организацията възстановява нелегалната мрежа на ВМОРО и подновява **въоръжената борба.**

Ефрем Чучков е и освободителят от османско робство на Щип, Кочани и Щипската област през Балканската война, пленявайки стотици турски войници. През октомври 1912 година Чучков **установява там импровизирана форма на българска власт.** Симулирайки с четата си и присъединилите се към нея местни доброволци присъствие на българска войска, той успява да заблуди приближаващата се сръбска армия и да спре настъплението ѝ. Така, **благодарение на него Щип остава почти цяла година български.** През Първата световна война той е бил **български управител на Щип и Щипската околия,** както и по време на Балканската война и Междусъюзническата война (до 25 юни 1913 година).

По-късно, след поредната съкрушителна национална катастрофа като следствие от Първата световна война, **Тодор Александров и Ефрем Чучков възстановяват Организацията,** която, след етническото прочистване на Одринска Тракия, вече носи името ВМРО. Макар и да са отминали младежките му години, **Чучков отказва предложението му в София чиновнически пост в Държавната комисия за бежанците и до смъртта си продължава пътя на нелегалната борба в планините на окупирана Македония, превърната в Южна Сърбия.**

Наред с обиколките си за **укрепване на нелегалната мрежа** в окупирана Македония, в периода 1919–1923 г. Ефрем Чучков за пореден път **действа и в пограничните пунктове** (предимно в основния разпределителен център – Кюстендил) **като координатор, организатор и инструктор на четите,** влизащи от България в Македония. **Бойните му акции** срещу многочислени подразделения на

•Отляво надясно–Мише Развигоров, Даме Груев, Ефрем Чучков и Атанас Димитров-Бабата на Скопския конгрес на ВМОРО, 1905 г. („баба“)

•Ефрем Чучков с част от четата си, включително Тодор Александров. Чучков е на първия ред в центъра, а вдясно от него е Александров

редовната сръбска армия обаче са **неминуемо обречени.** В крайна сметка, четата на Ефрем Чучков е разбита и почти унищожена след поредица от неравни битки (само през 1922 година той води **7 сражения със сръбски военни части в Малешевско и Кочанско).** Тежко болен вследствие на получените рани и несгодиите на живота в периодите на нелегалност, **Ефрем Чучков умира** в болницата на Червения кръст в София **на 1 октомври**

1923 година.

Бидейки **революционер-практик, отдаден на нелегалната дейност и известен с пословичната си скромност,** Ефрем Чучков е **странял от политиката,** от партиите, от „партизанските“ борби и от „светлината на прожекторите“. В спомените си, съвременниците му са го наричали **„колос на революционното дело“** и **„най-действеният труженик на Организацията“.** Един български мъченик,

отдал над 30 години от общо 52-годишния си живот на святата кауза за освобождение на Македония.

(За повече информация, вж. доклад за **Ефрем Чучков,** изнесен на Юбилейната научна конференция (19.IX.2022 година, София, Централен военен клуб) по случай 110-годишнината от Балканската война.)

БНКВИ, София, 27 септември 2023 година

ПРОФЕСОР С ТРАКИЙСКИ КОРЕН С НОВ НАУЧЕН ТРУД ЗА РОДНАТА ЕНЕРГЕТИКА

ЗЛАТКА МИХАЙЛОВА

Новоизлязлата монография „Методология на стратегическо планиране на националната енергетика“ бе представена във Федерацията на научно-техническите съюзи в София. Автор е проф. д-р инж. Димо Стоилов, който е със свиленградски и с тракийски корен. Изданието е финансирано от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката.

Българската енергетика е изправена пред множество предизвикателства: висока енергоемкост на brutния национален продукт; силна зависимост на енергийните доставки от единствен доставчик; недостатъчно съобразени с националните интереси процеси на структурни стопански реформи, значителен дял на сивата икономика; силно замърсяващи енергийни лигнитни

източници; ограничени водни източници; ниска платежоспособност на потребителите и ширеща се енергийна бедност. В същото време от няколко години светът навлиза в голям преход с по-малко нарастване на населението и работната сила, коренно нови технологии, по-реално опазване на природата и климата, разместена икономическа и геополитическа сила между страните по света.

Книгата описва и обяснява обстоятелствата, влияещи за развитие на енергетиката и обществото, както и методите и средствата за определяне и постигане на целите на отделните етапи от това развитие.

Проф. д-р инж. Димо Стоилов е учен с множество изследвания и публикации в областта на електрическите мрежи и системи, устрой-

тет и при Факултета за френско обучение по електроинженерство на Техническия университет – София. Ръководител е на научноизследователска група в Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика при Българската академия на науките.

Гордеех се с работата на баща ми и майка ми-електроинженери, казва в личен план професорът, който успешно продължава семейната традиция. За него най-голямото предизвикателство е убеждаването на бизнеса и политиките в България, че решенията относно развитието на националното стопанство (в частност на енергетиката) трябва да бъдат изследвани и предлагани на първо място от българските учени, а не толкова от чужди, или от консултантски фирми (известни или неизвестни).

ството и ефективността на пазарите на електроенергия, планирането, управлението и организацията на националната енергетика в съвременни условия. Понастоящем ръководи обучението по дисциплините от направление „Електрически мрежи и системи“ на студентите в бакалавърска, магистърска и докторска степен при Електротехническия факул-

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИСТОРИЧЕСКИ АЛБУМ ВЪВ ВАРНА

СИМЕОН КУЛИШ, НАУЧЕН СЕКРЕТАР НА ФИЛИАЛА НА ТНИ, ГР. ВАРНА

На 14 ноември 2013 г. бе представен историческият албум „Въстанието и участието на варненци“, посветен на 120-ата годишнина от Илинденско-Преображенското въстание. Автори на изданието са: Симеон Кулиш – историк, учител по история в ПГСАГ „Васил Левски“, гр. Варна и научен секретар на филиала на Тракийски научен институт и Траян Димитров – историк, член на филиала на ТНИ в морския град и завеждащ отдел „Нова история на Варна“ към РИМ-Варна.

Издател на албума е „Атлас МВ“ ЕООД, гр. Варна. Изданието стана възможно, благодарение на

финансирането от Община Варна, чрез Фонд „Култура“ по проект.

Събитието се проведе с любезното домакинство на Музей за нова история на Варна. Участие в мероприятията взеха председателят на Македонското дружество „Гоце Делчев“ в морския град г-н Антон Апостолов, на Регионалното тракийско дружество-Варна проф. Маринела Грудева, на Тракийския научен институт, филиал Варна доц. Геновева Михова, представители на Държавен архив-Варна, общественици и граждани.

Младите изследователи разказаха за великото дело от лятото на 1903 г., за ентузиазма, организацията и жертвоготовността на стотиците знайни и незнайни

македонци и тракийци, за четата на Михаил Даев, за подвига на Ташко Костов-Шерифски, за Никола Лефтеров, за съдбата на онези хиляди бежанци прокудени от своите домове.

Авторите, както и всички присъстващи, получиха поздравления и приветствия от председателя на Съюза на тракийските дружества в България г-н Красимир Преманов, чрез проф. Грудева.

ПИЩАТ НИ

ПАЗИМ ЖИВА РОДОВАТА ПАМЕТ КРАТЪК РАЗКАЗ ЗА МОЯ РОД ОТ СЕЛО СИНАПОВО

ОТ МИНКА ДИМИТРОВА БОЖИНОВА-НЕДЕЛЧЕВА,
ЖИТЕЛ НА ГР. СЛИВЕН

Любовта към родния край е силно чувство, с което човек са ражда, вдишва първата си глътка въздух и започва да опознава света наоколо. Любовта към родния край ни дава неизчерпаеми сили и ни вдъхновява.

Искам да разкажа за моето родно село Синапово, Хасковски окръг, и за моя тракийски род. След завършване на гимназията, напуснах родното си село и започнах работа в гр. Сливен. Родителите на майка ми – Станка Георгиева Трендафилова, са родом от Еникьой, Турция. Те идват най-напред в Горна Оряховица, където е родена моята майка, а след това се заселват в с. Синапово, където получават по 50 дка земя и къща. Раждат се и двете сестри на майка ми и всички заживяват заедно. Майка ми почива през 2000 г.

Баща ми Димитър Божинов Трендафилов е роден в Елягино, Турция. След като изгонват родителите му от Турция, те се преместват в Гърция. Но и оттам ги прогонват и те се връщат отново в Елягино, но заварват опожарени почти всички къщи. Тръгват за България. Баща ми е 13-годишен. Първоначално се заселват в с. Михалци, Хасковско, а след това в с. Еледжик (сега Равна гора). Родителите му и той работят като говедари. Не след дълго баща му почива и тогава моята баща отива при вуйчо си в с. Синапово. Тук се жени за майка ми. Той е свирил много хубаво на кавал, канели го да свири на мегданското хоро и по сватби. Бил известен в цяла Тополовградска околия и в Копривщица, откъдето има и грамота. За него има статии във в. „Сакарско ехо“. Почива през 1995 г.

В с. Синапово има над 300 къщи на тракийци от Еникьой, малгарци и македонци.

На 2 август всяка година в селото има голям събор. Нашите тракийци не променят датата му до днес, защото го свързват с Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г.

Аз съм член на тракийската организация в Сливен. Председателите Димитър Пантелеев и Кръстю Киров бяха също от с. Синапово.

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редакционната колегия на вестник „Тракия“ честити на рождениците на Съюза през месец декември:

- Димитър Антонов – с. Аврен 8 декември 1950 г.
- Людмила Хаджиева – Пловдив..... 9 декември 1961 г.
- Димитринка Смолева – София 13 декември 1935 г.
- Стоян Магушев – Сливен 15 декември 1937 г.
- Мария Алексиева – Средец..... 19 декември 1948 г.
- Величко Пачилов – София 20 декември 1930 г.
- Мария Йорданова – София 21 декември 1941 г.
- Иван Гранитски – София..... 24 декември 1953 г.
- Стефка Петрова – с. Ахелой 24 декември 1948 г.
- Симеон Василев – София 27 декември 1961 г.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: Главен редактор д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; [Тодор КОРУЕВ] Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA9300001682816 BIC: STSABG5F
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

СЪДБАТА НА МАЛОАЗИЙСКИТЕ БЪЛГАРИ В ЕДНА ПОЗАБРАВЕНА КНИГА НА ПЕТЪР КОЛЕДАРОВ

Петър Ст. Коледаров (1922–1992) завършва право (1948) и история (1964) в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Работи в Института за българска история към БАН. Защищава докторска дисертация на тема „Македония в историческата география“. Работи в редакцията на списание „Исторически преглед“. От 1967 до 1976 г. е научен секретар на секцията по историческа география и картография, след което до пенсионирането си през 1987 г. е старши научен сътрудник в Института по история при БАН (1967–1976). В продължение на 20 години е преподавател по историческа география във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“.

ПЕТЪР СТ. КОЛЕДАРОВ
(BULGARIANDOM IN ASIA MINOR)
БЪЛГАРЩИНАТА В МАЛА АЗИЯ

С карта и таблица
София, 1940

На злощастните българи-бежанци от Мала Азия.

У българина този вътрешен порив да дири нови простори за труд и победи е стар, колкото и прародината му. Само той може да обясни присъствието му по четирите главни посоки на света. Този инстинкт и неумолимите превратности на историята са довели българина и в Анадола. И нищо чудно, че в Мала Азия – поле на военно, културно и стопанско съревнование между всички раси и народи през вековете, и път между Изток и Запад, българщината е оставила своите дири, видими за око и скрити в дебрите на Анадола.

Първите известни на науката българи там са 30-те хиляди македонски славяни от Кавалско до Солун, пленени и изпратени от императора Юстиниан около 690 год. към Киликия за борба срещу арабите, и 208-те хиляди тракийски славяни – политически бежанци от Телец (761–764), заселени от Константин Копронима във Витиния (Брусенско). Но загубени за нас са както те, така и многобройните други славянски челяди, изселени вследствие на византийската обезбългарителна политика, от областите около Солун и Цариград, в Мала Азия и там претопени от мътните анадоолски вълни. Хан Омуртаг, виждайки тази им печална съдба, поискал тези злощастници да бъдат върнати по селата, заети от доведените от Византия арменци, сирийци и соргучи – турци. През 50-гях години на IX в. Св. св. Солунски братя са се оттеглили в манастира Полихрон в Малоазийската планина Олимп (до Бруса) и там те са сътворили священото наше българо-славянско писмо.

През време на византийските междусобици (1343–1346), които доведоха за пръв път турците на Старопланинския полуостров, Тракия била опустошена, а мнозинството от населението ѝ било откарано в робство в Мала Азия. Такива роби и робини за харемите са отвлечани в Анадола в всички столетия от тогава насетне. За туй съдим и по скърбите на народния певец по цар Шишмановата сестра Кера Тамара (Мара) и многото „синджир роби“.

Турският историк Мехмед Мурад, като говори за края на българското царство, казва: „Било заличе-

но и унищожено цялото величие на българските князе, деспоти и боляри. По-мъжествените от тях били убити или потурчени насила и пратени в Анадола, гдето техните следи се заличават. Там постепенно те изпаднали в забвение...“ И наистина, на заточение в Бруса умрял и последният български цар Иван Страцимир, а синът му Александър, като се потурчил, станал управител на Смирна и бил убит при усмиряване на турски еретици в планината Стилария.

Тук му е мястото да споменем и за хилядите българчета, които, заради храбростта си, направила силно впечатление на турците, попълвали и войниганските и еничерски отряди, които са се били наред с редовния турски аскер още през 1402 г. срещу Тамерлана, а сетне и по всички фронтове не само в Европа, но в Мала Азия, Сирия и Египет. Сетне тия войнигани се обърнали на обозчии и поправячи на пътищата за обозите, а най-после – на пастири и коняри на султанските и везирски стада и хергелета. С песни, гайди, кавали и с развети знамена те влизали в Цариград и откарвали стадата в Мала Азия. Мнозина от тях оставали там, задомявали се за гъркини и караманлийки и се заселвали в родните им места или в съществуващите там български села, за които ще говорим по-долу.

Търговците на добитък (джелепи) и прекупвачите на данъка по овците (бегликчи) са били познати не само в Тракия, Мизия, Македония, Поморавия, но и в Албания, Сърбия и Мала Азия – един от най-добрите пазари. А културното и политическо значение на тези българи – Богоридиевци, Чалъковци и много други е известно. Българското балканско производство, със своите каре абаджии – производители и продавачи на аби, шаеци, черги, гайтани, козяци, кебета от подбалканските градове, Габрово, Самоков, Устово, Райково, Широка лъка, Димотика и др. с камилски кервани са разнасяли из обширните предели на Отоманската империя. Купувачи били повечето турски търговци в Анадола – лазове и зебеци (1), които постоянно сновели между Сливен и Мала

Петър Ст. Коледаров

БЪЛГАРЩИНАТА ВЪ МАЛА АЗИЯ (Bulgariandom in Asia Minor)

СЪ КАРТА
И ТАБЛИЦА

ВТОРО ИЗДАНИЕ

СОФИЯ
1940

БИБЛИОТЕКА НА Б. С. К. БЪЛГА

Азия. Тези български, балкански, подбалкански и родопски еснафи, с разширения си от търговията мироглед бяха тия, връз чиито плещи се изнесе и Възраждането. Анадольт погълна в своите градове и паланки много от тези добри българи, останали там и задомени за чужденки. Но те, както и заточениците в зловещите тъмници на Диарбекир, гдето на мнозина български встаници са прогнали кости и здраве, не представяват етнически елемент от голямо значение.

За да подсили балканския турски елемент, и разреши тамошния български, Високата порта, подобно на Византия, предприела разселвания на селджукски и др. турци в Добруджа, Делиорман и другаде. По тази причина, па и несигурността в европейските владения на отоманите от грабежите на еничери, кърджалии, даалии и свеволития на спахии и бейове, мнозина българи подирили относително спокойствие в земите, близо до централната турска власт. Така се появили от началото на XVII в. до началото на XIX в. български села и градски махали в Мала Азия.

От тях 15 на брой са с около 6700 българи в Бандърмско и Баленско (Балъкесерски санджак) и Лапсенско и Боашехирско (Дарданелски санджак). Те произхождат от Западна и Северна Тракия и Костурско, запазили българския си език, нрави, носия, (макар и

мъжете да носели фесове с черни пояси), лични и фамилни имена, както и песни и обичаи. Главното им занятие е било земеделие и мощно скотовъдство, пчеларство и бубарство. Изобщо, беден между тях не е имало – всяка челяд е притежавала средно по 100 декара земя. С будно българско съзнание, тези българи само в две от селата имали училища – Мандър и Коджа Бунар. Неделчо П. Орешков в 1873

г. се уцанил в първото, като учител и певец в черква на български. За това си учителствуване той е оставил някои бележки, където, между другото, описва протеста и отказа на мандърчени да плащат владичина на Патриаршията, като дори нанесли побой с колове на Кизикийския гръцки владика, загдето той разярен, посегнал на един селянин. В с. Коджабунар първом даскалувал Т. Ив. Доросиев (1874–1878), а сетне малоазийчаните Димитър Велчев и Георги Кънчев. В другите села е имало гръцки учители и училища. Във всички почти села е имало черкви, в които се пеело и по български. В гр. Бандърма, гдето черквата била строена от тамошните българи, посетне погърчени, последните в 1870 г. не позволили да се чете за афоресването на Българската черква. Въпреки искането на делегацията от малоазийски българи, Екзархията не могла да прати български учители и свещеници и такава е имало само двама.

След сравнително по-охолен и свободен живот до Освобождението, почват и за тях притеснения. Завръщанията им в родината започват тогава доброволно, и през 1913–1914 г. насила от страна на турското правителство, като тези българи били подпомогнати от един нарочно пратен наш дипломатически чиновник. Те биват настанени в Западна Тракия, а след отнемането ѝ от България – те предпочетоха да живеят свободно у нас. Сега те са бедствуващи бежанци, защото за недвижимите им имуществва и стоки, оставени там и възлизали на сума над 3 000 000 зл[атни] лв., не им е платено никакво обезщетение от турска страна, (Пълно проучване на тези малоазийски българи е дал Лука Ив. Доросиев в Сп. на Българската академия на науките, кн. XXIV, 13 (1922 г.).

Но извън тези бежанци, в Мала Азия е имало, и има и днес, още много българи, но вече загубили по една или друга причина народната си сваят. Загубени за българщината са българите из градовете Бандърма, Михалич, Балъкесер, Мудания, Бруса (2), Гебел, Бергама, Сомат, Смирна(3) и др. Погърчили се нашите сънародници в с. Къзь Дервент от XVII в. с 400 къщи (1898 г.); Еникьой и други някой села по планински места между

Измидския залив и Черно море(4) всички села в Енишехирско, Ескишехирско и Афионкарахисарско; с. Симабла и Байралич (Гюненска кааза); с. Маната, Бандърмско; с. Енидже и Лиман кьой на брега на Мраморно море, на запад от Бандърма, Юкаръ, Япиджа кьой и Аша Япиджа кьой на Мраморно море в Ердекския полуостров; с. с. Чалтик, Трама и Мата (Боашехирско), селата в каазите Перселлийка, Бергамска, Къркагачка, Сомат, Маница и Касаба в Смирненския вилает. Имената, точният брой, както и числото на българите от тях липсват за науката. Сегашната тяхна съдба е неизвестна, но с положителност може да се твърди, че ако не всички, то те в по-големия си брой са част от бежанците-анадоолски „гърци“ в Македония и Тракия под гръцка власт и са същите тези колонисти, за които гръцкия в. „Етници“ (6.V.1936 г.) пише, между другото: „... Бежанците, настанени по тия места, гдето живее българогласно население, са научили вече българския език и мнозина говорят на тоя език по-добре, отколкото на гръцки ... В околните Лерин, Воден, Костур, Енидже Вардар няма бежанско дете на възраст от 8 до 14 и 16 г, което да не говори български по улиците, по центровете, в игрите, навред...“ Във в. „Врадини“ (декемврий 1939 г.) Проф. К. Аманос (Атина), разглеждайки въпроса за славяните и „славянофоните“ в Македония и Пелопонес, отбелязва същия факт. Така превратната съдба връща пак тези наши сънародници на българщината.

Други българи, отлъчени от нея са нашите сънародници в планинската околност на Багдад. За тях ни дават сведения В. Кънчев и Лука Доросиев. Багдадските българи се занимавали повечето с обработването на гори. В селата им нямало други инородци или иноверци. Те говорели през миналия век български и знаели за съществуването на българи в Европа и тяхната държава. По селата багдадските българи си построили каменни черкви. Към края на миналия век дошъл в България един багдадски калугер, източноправославен, за да събира помощи за някой тамошен български манастир, където и игумена и монасите били българи. Пропуснато било, обаче, да се съберат сведения, колкото и любопитни за науката да са те.

Християнството на тези българи предполага балкански произход, както на багдадските българи, тъй и на останалите споменати по-горе наши сънародници. На въпроса дали и другите хунобългарски орди не са оставили дирия, имаме само непроверени вести. Така, един висш турски флотски офицер, по народност арменец говорил на бившия български военен аташе в Цариград г. ген. Марков Тодор, че в старите арменски книги имало положителни указания за една хунобългарска орда, преминала Кавказ и се заселила през II в. около Ванското езеро. Същият учен арменец му казал, че около гр. Трапезунд имало някакъв манастир, в който всички надписи били със старобългарско писмо.

Продължава в следващия брой